

HAL
open science

”Maldan behera”ren irakurketa baten inguruan
Aurélie Arcocha-Scarcia

► **To cite this version:**

Aurélie Arcocha-Scarcia. ”Maldan behera”ren irakurketa baten inguruan. *Hegats - Euskal literatur aldizkaria*, 1991, 4, pp.145-154. artxibo-00000116

HAL Id: artxibo-00000116

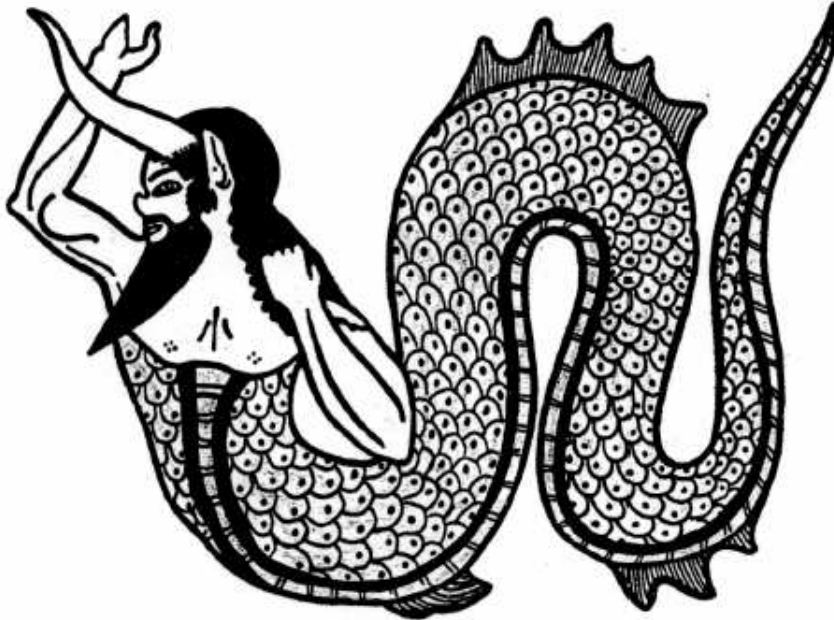
<https://artxiker.ccsd.cnrs.fr/artxibo-00000116>

Submitted on 27 Apr 2006

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L’archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d’enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

AURELIA ARKOTXA

*“Maldan behera” ren
irakurketa baten inguruan*

Arestik 1959ean Loramendi txapelketarako presentatu zuen *Maldan behera*, abantxu bi mila neurtitz dituen poema luzea. Poesian lehen saria Arestirentzat izanen zen eta bigarrena B. Gandiagarentzat, *Lelo xamurrak*-entzat.

Hastapenetik, liburuaren erranahi ugariak azpimarratu izan ziren eta ere zeukan aberastasuna. Denek dakiten bezala, lehen ikerketa I. Sarasolari zor diogu *G. Arestiren Obra Guztiak*, Poemak liburuaren lehen tomoaren hitzaurrean irakur daitekeena. Lan kritiko horrekin Sarasolak lehenbiziko aldiz erakusten zuen *Maldan behera*-ren egitura formala eta bereziki poemaren mamian agertzen zen erritmo bikoitza B eta C, D eta E egituretako poemien artean. Baina maleruski, edizio horretan dugun *Maldan behera* hutsik beterik eta erdal itzulpen dudazkoarekin zegoen.

Handik hiru urtetara, 1979-an beraz, J. Atienzak agertu zigun bere ikuspegia, *G. Aresti, Maldan behera, Harri eta Herri, edicion bilingüe* liburua delakoan, Madrilgo argitaletxe ezagun batean ateraia¹. Bigarren argitaldi honetan jatorrizko idatzkia hutsez beterik zegoen ere eta gainera erdal itzulpena J. Juaristirena² baino askoz ere txarragoa zen. Bertzalde, jakina denez, Atienzak kritika literario zehatz batekin ezer ikustekorik duten ohar batzu ezartzen zituen bere "hitzaurre" gisako presentaketan. Bere mereximendu bakarra izan zen azpimarratzea (batere frogarik ekarri gabe) *Maldan behera*-k bere barne-egituran daukan batasuna³. Gainerakoan, morfologiaren aldetik, Sarasolaren ikerketa hartzen du puntuz puntu, deus berririk ekarri gabe. Azterketa semantikoa, berriz, azalezkoa, seriotasun guttikoa eta alderdikorra, jadanik erran dugunez.

Azpimarratzekoa liteke zein penagarri den Aresti maite duten guztientzat, ikustea euskara ez dakitenek eta bereziki kanpoan bizi direnek, edizio kondenagarri hori dutela bakarrik liburutegietan, beste hauturik gabe. Eta, egia erran, nor oroitzen ote da, erdaldunen artean, duela hamaika urte edizio horren inguruan hemen altxatu ziren polemiketaz? Erantzun genezake, nehor gutti...

Euskera-n, 1960ean agertu zen *Maldan behera*-z ari garenez geroz, erran behar da *Susa* argitaletxeak 1986-ean plazaratu zuen edizioan⁴, obraren bigarren poeman, *Hariztia*-n lau bertsu zuzenkontrako tokietan agertzen direla.

Arestiren gazte denborako lan eder horretaz gauza ainitz balitezke errateko eta bereziki daukan polisemiaz. Arestik berak azpigituluan⁵ eta argudioetan pista garrantzitsuak eman zizkigun, azterketa serio batzuek (I. Sarasola, J. Azurmendi) argitasunak ere ekarri, baina egia erran, textua ainitz alderdietarik har daiteke eta gehienetan, iritzi ezberdinek berek aberasten dute.

Kontextu horretan, guri lehenik interesatu izan zaiguna izan da perspektiba kritiko bat hautatu eta ikuspuntu horretatik egitea ikerketa; hau da: aztertu nola mugitzen diren sinboloak, nola diren

konstelatzen, zein ote den *Maldan behera*-n agertzen den mundua, zein ote diren mundu horretako berezitasun eta koloreak...

I. Maldan behera-ren egitura

I-1: Egitura morfologikoa

Maldan behera 222 bertso baditugu, hogeitabat poemetan banatuak. Erran dugun bezala, Sarasola jadanik konturatu zen poema horien egitura bereziaz eta partikulazki, presentatzen zituzten alternantzieta. Kritiko honen ikuspundua arras interesgarria izan zen. Egitura bereko bertsoak alfabetoko letra batekin izendatzen zituen A egiturakoak, B egiturakoak e.a. Guk izendatzeko modu berdina hartu dugu, azken poemari, hogeitabar garrenari, ere osatuz F letra emanez.

Begirada orokor batek erakusten digu bertso motetan herriaren eragina dela nabariena: bertso eta kantu xaharretan agertzen diren teknikak, Arestik ohi zuen bezala, bere modura plantatuak.

Hogeitabat poema horiek, ondotik erakusten dugun oreka handiko egitura orokorrean bilduak dira:

A 1

B 2 C 3 B 4 C 5 B 6 C 7 B 8 C 9 B 10

A 11

D 12 E 13 D 14 E 15 D 16 E 17 D 18 E 19 D 20

F 21

Ikus daiteke A egiturako poemak (*Untergang, Requiem*) eta F egiturakoaren (*Maldan goran eginiko gogoeta eroak*) berezitasuna. Erraten ahal da *Maldan behera*-ren lehen mugimendua A 1-ean hasten dela eta A 11-ean bukatzen, bigarrena A 11 horretan berean hasten delarik eta F 21-ean bukatzen.

Bi mugimendu nagusi horiek bost zatitan banatzen den azpiegitura bat isladatzen dute:

1/ A 1

2/ Lehendabiziko bederatzi poemak eginiko multzoa, B eta C egiturakoak.

3/ A 11

4/ Bigarren bederatzi poemek eginiko multzoa, D eta E egiturakoak

5/ F 21.

Oro har, badirudi *Maldan behera*-k musika konposaketa baten itxura daukela nonbait eta irakurtu behar dela geldirik, lerro bakoitza aztertuz, "dezifratuz", sekulan ahaztu gabe mugimendu orokorraren dinamikak sor arazten duen soina.

Beraz, egitura morfologikoak erakusten digu argiki Arestik *Maldan behera* bere orokortasunean⁶ zuela pentsatua eta beraz, bigarren mugimenduak lehendabizikoak bezein garrantzi handia daukala.

Eta, bixtan dena, batasun hori egitura semantikoan ere nabarmen izanen da.

1-2: Egitura semantikoa:

Zati honetan puntu frango aipa behar litezke, hala nola *Maldan behera*-z egin izan diren interpretazioak, itzulpenak, *Zuzenbide debakatuarekin* dituen harremanak e.a.⁷.

Hemen bakarrik bi puntu aipatuko ditugu: tituluek daukaten erranahia eta zenbakien sinbolika, puntu hauek azpimarratzen baitute gehienbat obraren barneko batasuna.

1-2a: Tituluaren hizkuntza

Hastapenetik, obraren tituluak berak gogo arazten dizkigu infernuetaruntz Orfeo eta Dionisos bezalako heroe mitologikoek egindako bidaiak. *Maldan behera* baitzoazen haiek ere. Testament Zaharreko profetak ere maldan-behera doaz Jainkoaren erreinua anuntziatzeko eta Jesus bera Infernuetara jaitsi izan da. Literaturan ere gai hori nonahi eta noiznahi atxeman daiteke, hor ditugu, bixtan dena San Juan de La Cruz-en idatzkiak eta ere Arestik arras ongi ezagutzen zituen bi obra nagusi: Dante-ren *Komedia dibinoa*⁸ eta Nietzsche-n *Horrela zioen Zarathustrak*.

Beraz, gizonaren urratsaren arabera egiten den bidaia da hemen gai nagusia, kanpoko bidai, baita ere barneko...

Sarasolak azpimarratu zuen nola lehendabiziko mugimenduan dauden zenbait poema pareek euskal idazleen erreferentziak zauzkaten (Harizti = Aresti, Lizardia = Lizardi, Iratze-ederra = Iratzeder e.a.). Dudarik gabe baietz, baina iduritu zaigu ere irudiak beren hizkuntza ximplean mintzatzera utzi behar zirela eta beraz, adibidez, inportante zela *oihana* aipatzea, *iratzea*, *mendia* e.a.

Bigarren irakurtzeko modu horrek ber-denboran hurbil arazten gaitu mito eta ipuin mundura eta gogo arazten nolaz ez! Dante-k *Infernua*-ren hastapenean idatzi zituen lehen bi bertso famatu hauck:

"Nel mezzo del cammin di nostra vita
mi ritrovai per una selva oscura"

Horrela, irudien dinamikan oinarrizko izanen den *Maldan behera*-ko paisai imaginario bat marrazki daiteke.

Lehendabiziko mugimenduan, pare ez diren poemek berriz, (C egiturakoek) zabaltzen doan bidea erakusten dute, mundu ezberdinak elgarri lotuko dituzten bideak, autorearen pentsamenduek ("gogoeta eroek") ilustratuko duten heriotzari buruz fatalitatez daraman bidea.

Bederatzi poemetak eginak diren bi multzoak (B/C eta D/E egiturakoak) aparte utzirik, bakarrik titulu nagusia *Maldan behera* eta jadanik aipatutako hiru poema bereziak, *Untergang* (A1), *Requiem* (A11) eta *Malda goran...* (F21) harturik, ohartzen gara beheraldiak, *Heriotzak* eta *Berpizkundea* formatzen duten ziklo unibertsalaren eskema aurki dezakegula hor. Ziklo ezagun hori gainerako bederatzi poemek eginiko multzoetan eta bereziki bigarren mugimendukoetan (ikus bereziki *Deskantsuaren bitartez* eta *Partiera*) aurkituko da.

Gainera, tituluaren ageri izanen dena, poemetan beretan nabarmen izanen da eta edozein bertso edo neurtitz multzoetan ere: bidai inizatikoaren eskema agertuko da gai oinarrizko bezala eta bidai horren dinamika bereziak halaber mugi araziko ditu sinboloen konstelazioak kontraesanezko itxurak har

araziz batzuetan (arrano ilun/arrano argi, odol = heriotz, odol = bizitza e.a.).

Oharpen bezala, erran behar da bigarren bederatzi poemeko multzoan ez dela lehenean bezenbat ezberdintasun semantiko izanen. Bigarren multzo honetan (D/E egituretakoetan) poema *guztiek* (eta ez bakarrik pareak direnek) heroearen ibilbidearen berri emanen dute.

I-2b: Zenbaki sinbolikoak

Badirudi *Maldan behera*-n diren zenbaki batzuk erranahi berezi batekin erabiliak izan dituela Arestik. Hemen ondoko hiru zenbaki hauei bakarrik so eginen diegu: 1, 9, 21.

** Untergang, Requiem eta 1 zenbakia:*

Bi poema horiek ziklo bat hasi eta bukatzen dute. Matematiketan zenbakien zerrenda ez da hutsarekin (0) hasten, baizik eta, 1-ekin eta alde horretatik zenbaki honen lekua arras berezia agertzen zaigu: Orokortasuna, Dena sinbolizatzen baldin badu alde batetik, beste aldetik, jakinez zenbakiak ez dakigula non bukatzen diren, erran dezakegu 1 sekulakotasunarekin harreman zuzenean sartua dela eta beraz, zikloaren eskema borobilarekin.

Orduan, ia Denborarekin problematika bat agertzen hasten da: *Untergang*-en preseski heroeak ez du bakarrik mugimendu *fisiko* bat egiten ("Maldan behera doa ene gorputz biluzia"), baizik eta *buruzko* bat ere, *gogoratzen* baitzaizkio iraganeko bere bizitzaren zenbait pasarte ("Honera etorri baino leen ongi/...), eta bereziki gogoratzen zaio gizon "doilorrek" jasan arazi zizkieten zuzengabekeriak.

Beraz, haraneruntz, *Herri bitarteruntz*, joanez, *berriz* bizi baharko ditu jadanik jasaneko sofrikarioak, betiereko itzultze batean⁹...

Bertzalde, 11 zenbakia bi ikuspunduetatik begira daiteke. Bata, azpimarratuz 10-en osotasun eta betetasuna bukatzen direlarik, desoreka haste dela 1 gehitzen zaion bezein laster eta egia da, A11 poematik landa beste ziklo arras ezberdin batean sartzen garela; bestea berriz, A11-ren leku garrantzitsua kontutan hartuz: lehen zikloaren eta

bigarrenaren artean dago. Beraz, puntu horretatik, 10+1 baino, 1-en bikoitztasuna (1 1) liteke kasu honetan aipagaiena.

**Bi multzoak eta 9 zenbakia:*

Lehendabiziko multzoa *Hariztia*-rekin (B2) hasten zaigu eta erran dugunez *Requiem*-ekin (A11) bukatzen. Lehen ziklo honetan *Hariztia* poemaren berezitasuna eta garrantzia handiak izanen dira berezi ondoko lau gertakizun hauek poema horretan gertatuko direlako:

1/ heroearen lehen *lana* edo prueba.

2/ geroko gertaera batzuen aipamena bertso soil eta oinarritzko batetan ("Hermita eroria, hobietako laua, /eta maitalearen gorputz usteldua").

3/ zuhaitz mitikoaren kreaioa.

4/ zuhaitz-arbasoaren diskurtsoa.

Lehen multzo horretan heroeak bere bizilaguna aurkituko du, Miren izenekoa (B8) eta ere kurutzifikatua izanen da *Herri bitartea*-n (B10), bera, gurutzearen alde batetik eta bere andrea beste aldetik.

B/C eta D/E erritmo ezberdinek heroearen urratsa eta bere bihotz panpaden asotsa gogo arazten digute.

D/E multzoan bakarrik zaigu emana izanen heroearen izena: Joane, honen berpiztea erakutsia, mendekantza eta azkenik zerura igotzea. Argi dago 9 zenbakia ez dela erranahi gabekoa eta baduela sinbolismo berezi bat, kultura ainitzetako ikonografia, ipui, mito eta literatur kreaioetan duen bezala: 9 dira zeruetako eta infernuetako esferak. Dante-ren *Komedia dibinoa*-n 9 ez da bakarrik Zeruaren zenbakia, baizik eta Beatrice, bere maite inspiratzailearena ere.

**Azken poema eta 21 zenbakia:*

Zenbaki hau F21-ean agertzen zaigu eta hemen ere dudarik gabe, Arestik nahiez eta jakinez erabiltzen du. Zenbaki hori, gainera ez da bakarrik poema horri lotua baizik eta 21 poemetan zatikatua den obra osoari.

Bertzalde, 22 baldin badira Tarot-ean agertzen

diren karta nagusiak, azkena 21 garrena da (Eroaren kartaren zenbakia 0 baita). Karta honetan ikus ditzakegu landareez ingurinatutako dagon andre (*anima mundi?*) bat eta haren itzulian dauden lau ebangelisten itxura enblematikoak¹⁰; 21 garren karta horri Mundua deritzaio. Bertzalde, euskal mitologian Mari-k 7 urte pasatuz 3 mendi berezi batzutan, azkenean beti 21 urtetako ziklo berezia betetzen du¹¹.

Zenbaki horrek huts gabetasun dibinoa sinbolizatzen du gehienbat, betetasun osoa. Arestiren heroearen "jainkotasunarekin", trazendentziarik gabe bizi den gizon oso eta betearekin, nietzschear gizonarekin, zerbait ikustekorik baduela iduri luke.

II Bidaia inizatiko bat:

Jadanik aipatu dugunez, *Maldan behera*

aztertzeke iduritu zaigu *Mitokritika* edo *Critique de l'Imaginaire* delakoa zela metodologi egokiena.

Guk egin dugun irakurketa oso pertsonala izan da, irakurle batek beretako egin dezakeenaren gisakoa. Textua, kalean den bezain laster, autoreari eskapatzen baitzaio nahi ta ez eta nehor ez baidateke sar irakurleak bere liburuarekin segitzen duen elgarrizketa hestu eta ixilaren artean.

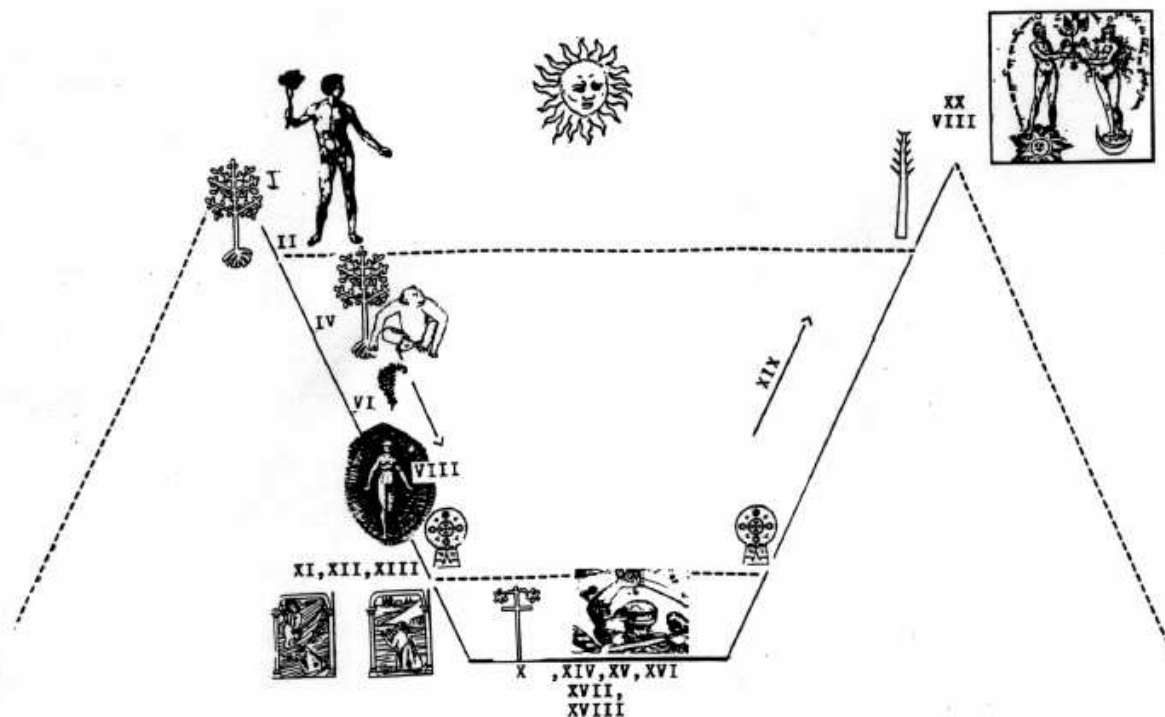
Ez gara, hemen xehetasunetan sartuko, bakarrik eskema orokor bat dugu emanen, gure "irakurketa inizatiboa" 12 hiru zatitan banatuz:

- 1/ Beheraldia (A1, B2, B4, B6, B8)
- 2/ Harana (B10, A11, D12-etik D18arte)
- 3/ Goraldia (E19, D20)

Irukurketa hori, Joanek bere bidaian ematen dituen urratsak pausoz pauso segituz egina izana da (ikus 1. Eskema).

1. Eskema

* Joaneren ibilbidea

Ikusten dugunez, *Beheraldia* oso luzea eta zaila da, denetara hamar poema. Joane oztopo zail eta gogor frango gairitu beharko ditu aintzintzeko. Kontura gaitzen ere ez duela sekulan aurretik bidea ezagutzen eta bakarrik nekeak gairitu *eta gero* dela ilunpetik argira agertzen, eguzkia, goizeko argi tirrintaren freskotasunean, lurpetik jalgitzen den bezalaxe.

Beheraldi horretan halere badago ugarte bat, maitasunezko eta bakezko oasis bat: *Lore mendia* (B8), Mirenen eremu eder eta sensuala. Poema horrek haustura handia ekarriko du, hortik aintzina Joane ez baita gehiago "bakarrik" izanen¹³.

Harana deitu dugu bidaiaren bigarren zati inportantea, mundua bere lohi eta sofrikarioekin sinbolizatzen duen irudi ezagun bat hautatuz¹⁴. Hemen ere azpimarratzekoa da *Haranak* daukan inportantzia (bederatzi poema). Ez gara beraz batere J. Juaristirekin ados baieztatzen duelarik *Maldan behera*-n, Aresti ez dela oraino osoki munduaren problematikan sartzen¹⁵.

Gure ustez eta gero aipatuko dugunaren arabera, liburu honetan agertzen da tinko eta klarki, *Harri eta Herri*-n Arestik zabalduko zuen kezka nagusia: gizonaren aldeko borroka.

Bigarren zati honetan da, adibidez, Bestia apokaliptikoa jalgiko. Itxura horrek badu, gure ustez, zer ikusirik totalitarismoaren salaketarekin, erran nahi da Franco-ren gobernuaren salaketarekin: Joane berak dion bezala, Bestia hori da "gizasemearen etsaia", "infernu berria"-ren antolatzailea:

Eta ikusten dute han goian bestia,
lengo gizon hutsek hamorruz jarria,
oraingo gizon hutsek bera jaurtikia,
hamiltegi batean azkar eroria,
lepo ebakia,
buru itzulia
hatzamar gabea,
agin aterea,
antolatzen duela infernu berria.
Ahora dator barrea,
ezpainetan irria.

Errez izan da biguinduen
harmak lurrera jotea.
Ehortz dezagun bein ta betiko
gizasemearen etsaia.

Eta heroeak erahil beharko du, ikusten dugun bezala etsaia, gizona salbatzeko. Ezagutzen dugu hor Herensugearen erahilketaren gaia, gure sinbologian, kanpokoetan bezala agertzen dena eta girixtino irudimenean osoki integratu dena (ikus Migel arkangelua eta Gorka sainduaren hixtorioak).

Haranean gertaera latz eta ilun asko ikusiko dira: Joane eta Mirenen jujamendua, haien "Pasioa" eta gurutzifikazioa, ehortzketa, Joaneren berpiztea, honen mendekantza...

Goraldia E19-ean hasiko da eta ohartzen gara *Beheraldia* baino askoz ere lasterrago pasatuko dela. Joane laster eta agudo egingen du goiti doan bidai hau. Lehenik, hilarrietara doa, Miren ehortzia dagon tokira eta han konturatzen da harriturik, hilobia hutsik dagoela. Iferzinaz egin beharko du bidaia, hilarrietatik *Harizti*-raino, Mirenen xeka:

Hariztiraino heltzekotz
urteak dira hamabost.
Harantza noa, zerren Mirenen
hezurak dauden mendion,
bide bateko seinale batzuk
haratza naramatenok.

Baina aldi honetan *Hariztia* baino urrunago, gorago, beharko du igo...

D20-ean Mirenekin elgarretaratzen da zeruko paradisuko "ditxa" osoan.

Pasarte hau psikologi analitikoaren argiaren bidez irakurtzen baldin badugu, erran dezakegu Joane bere *animarekin*¹⁶ "ezkontzen" dela, bere barreneko osotasuna lortuz:

Ahaztu dugu guztia
lurrean genkiena:
Ni eta zu hitzak, eta
gurea ta zuena.

Bukatzeke, azpimarra dezagun ba D20 eta ba D8 poemen antzekotasuna. Biek Paradisuaz mintzo zaizkigu, lurreko (B8) eta zerukoaz (D20), lurreko Jerusalem eta zerukoaren gisan.

Kontutan hartzekoa da, Paradisuak, zorionak, zein toki eskas daukan obran.

Joaneren bidaia borobil baten hesten da beraz: denboraren ikuspegi zikliko horrek jadanik pasan aipatu dugun Betiereko Itzultzearen gai nagusia dakarrela. Eta ikusiko dugu arras inportante den ideia hori oraino gardentasun gehiagorekin agertuko dela F21 poeman.

III. F21 Poemaren inguruan zenbait ohar:

Hastapenetik erran behar dena da, Joaneren bidaia D20-ean dela "bukatzeko" eta ez F21-ean. Poema honek beraz arras toki berezia ukanen du.

Bere sintetikotasuna tituluan berean ikus daiteke: *Malda goran eginiko gogoeta eroak. Malda goran* izen sintagma titulu orokorraren oihartzun bezala dugu, ibilbidearen osotasunaren seinale bezala eta bestalde, *gogoeta eroak* hitzek, lehen mugimenduko C egiturako poemak gogo arazten dizkigute eta beraz autorearen pentsamendu filosofikoak. Erran ote daiteke poema horretan *Maldan behera* ulertzeko zenbait giltza badaudela?

Gure ustez bai.

Hemen ez zaigu ia Joaneren bidaiarik, ez eta izenik ere, aipatuko. Gogoeta batzu ditugu, antza asko dutenak, erran dugun bezala C egitura duten poemekin. Bi hitz bakarrik, poema honetan dirudienek agertzen diren bi gai nagusietaz.

III-1: Konpromezu mitoak

Erreferentzi ainitz aurkituko ditugu hemen eta ere, momentua baita aipatzeko, C egitura duten poemetan, bigarren erranahi batekin idatziak diren hitzak. Hona, adibidez, *Estratan eginiko gogoeta eroak* (C5) poematik hartutako bertso hau:

Babilonian katigu
baikunden euskaldunak.
Idiak uztarri-pean,
ziren gure pareak.
Hantxe genbiltzen gu nola,
astoak zama pean

Argi dago Arestik hor 1950 urteetako Hego Euskal Herriko egoera sozio-politikoak salatzen duela. Hortarako, Europako idazle gehienek mendeetan zehar egin izan duten bezala, gertaera biblikoetatik baliatzen da. Modu horretan Babilonia, Prostituta Handia, Apokalipsiako Bestia¹⁷ bezala, botere totalitaristaren sinbolo bilakazen da¹⁸ eta kasu honetan frankismoaren sinbolo.

Arestik erreferentzi biblikoak "askatasun mito" bezala erabiltzen ditu beraz bereziki. Hori biziki ongi ikusten da, adibidez, *Zuzenbide debekatua* obraren hastapenean, Joane Bautistaren martiriari lotuak diren argudioak irakurriz.

Hiri etsaiaren parean altxatuko da Hiri positibo den Kartago:

Kartagoko errautsetan
etzen aurkizen urik.
Hango amen ditieta,
esnea baitzen urri.
Haur txikiak hil ziraden,
gosez ta egarriz.

Kasu honetan amaren arketipoak *Ama-Ziutate*-aren itxura hartuko du. Ziutate kolpatua, xehatua, bortxatua, urik gabe, bizi "iturrik" gabe, amaren diti xukatuen pare dena.

Geroko poema batzutan hiri hori izenez aldatuko da: Jeriko, Gernika... Azken finean hori baita irakurketa izkutu batek ager dezakeena: Kartago da Gernika, Kartagoko haur erahilak gerla guztietako biktimak badira, dira ere Gernikakoak.

III-2: Denboraren bi egitura

Aurreko lerroetan aipatu genuen zein garrantzitsua zen, *Maldan behera*-n, egitura

ziklikoa; baina azken poema honetan ditugu atxemanen borobilari buruzko hiru erreferentzi sakonenak.

Ondoko bertsuetan azpimarratzen ditugu:

Eremuko arroketan,
 armiarmak kantari.
 Hare-arteko ziloan,
eztago denborarik.
 Mendietako errekan,
 urak daude gaur gazi.

Bide honetako amaian,
eztago mugarririk.
 Etxe erdi-erori hau,
 munduan den guztirik.
Atzena da aurrerantzean,
 eztago ezer bizirik.

Munduaren ikuspegi nihilista horretan ikusten da armiarmak iruten duen heriotz-harrietan denbora ere ezeztua dela, uraren gatzak basamortuko lur

antzuarekin "isomorfotosun" argi bat erakusten duela.

Bestalde poetak diolarik:

"bide honetako amaian,
 eztago mugarririk."

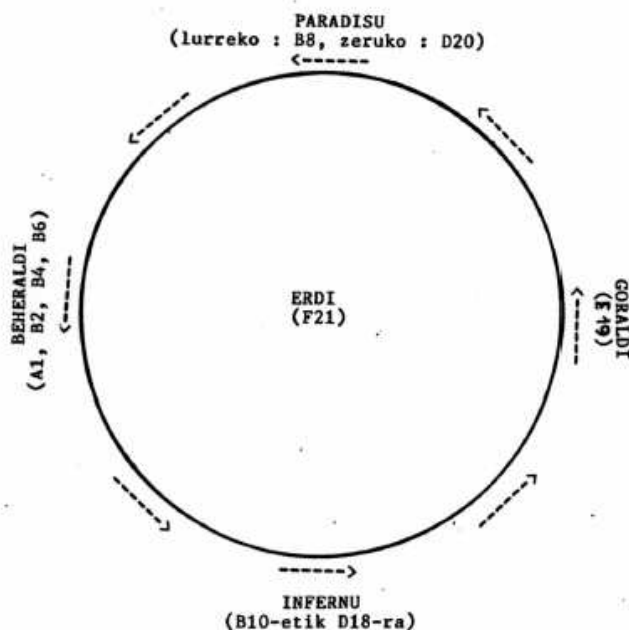
ez ote du erran nahi, preseski, Joaneren ibilaldia *ez dela D20-ean gelditzen* eta obraren egitura, borobila denez geroz, ibilaldi hori beti berriz egitekoa dela?

Eta irakurtzen dugularik:

"Atzena da aurrerantzean"

T.S. Eliot-en *Burnt Norton*¹⁹ gogoratu, puntu berdina azpimarratzen du.

Dena den eta xehetasun gehiagotan sartu gabe, ikusten da behin eta berriz, historiaren ikuspegi zikliko bat badela hor: Joane-Eguzkik beti behar baitu bere bidaia berriz egin Sartaldetik Ekialdera eta Ekialdetik Sartaldera, Infernuetatik Paradisura eta Paradisutik Infernuetara (ikus 2. Eskema).

2. Eskema

* Maldan beheraren egitura ziklikoa

Gogora ditzagun Nietzsche-n hitzak:

“Oro badoa, oro badator; betierean badabila izatearen zirrika. Oro hiltzen da, betierean badabila izatearen urtea.”²⁰

Baina badago bigarren egitura bat, progresista eta mesianikoa, egitura ziklotik berezi behar duguna baina azken finean zirrikaren mugimenduan koka daitekeena ere baina bakarrik Infernuetatik Paradisura doan dinamikan.

Egitura hori hirugarren eskema batekin errepresenta genezake. Mesianikoa dela diogu, Joane/Arestiren xedea gizonaren desalienatzea baita, zapalketatarik askatzea, Hitzaren, Logos askatzailearen indar bakarrarekin Testament Zaharreko profeten gisan, Jesukristoren gisan.

Negurri batean, beraz, erran genezake badela

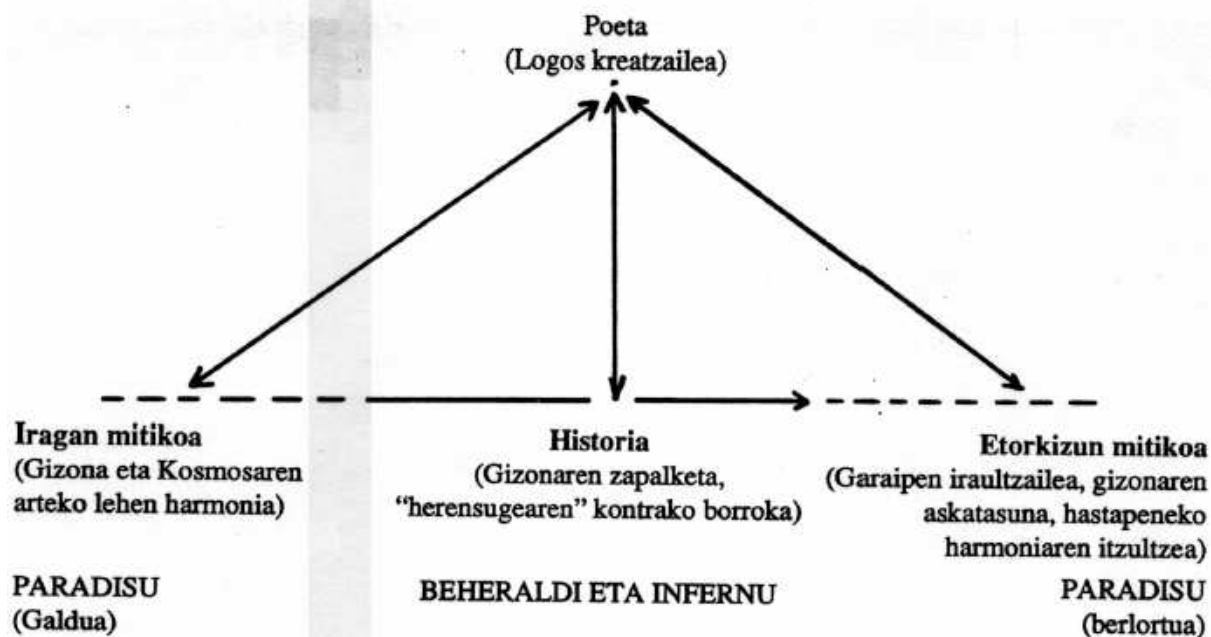
Maldan behera-n bukaera iraultzaile baten sinistea. Halere, poemaren eta obraren azken hitza “debalde” izanena da:

entzun ditugun pronuak,
izan dira debalde.”

Baina idazlea ez da bere paradoxatik atera eta *Maldan behera*-n diren “pronuak”, nahiz eta izan “debaldezkoak”, hor ditugu irakur eta pentsagai.

Eta Arestiren nihilismoa azpimarratu baldin badugu, behar dugu erran nihilismo hori biziz betea dela, “tonikoa” eta ardura irri handi eta ikonoklasta batek laguntzen duena.

Aresti, denez gain gizonaren alde altxatzen baita fatalismo sozial eta politiko guztien kontra eta hori hemen bertan, *Maldan behera*-n.

3. Eskema

* *Maldan behera*-ren egitura mesianikoa

NOTAK:

1. Ed. Cátedra.
2. J. Juaristi-k *Obra Guztiak*... delakoan, Arestik erdarara itzuliak ez zeuzkan poemen itzulpena egin zuen.
3. Ikus J. Atienzak diona in *G. Aresti Maldan behera-Harri eta Herri-Edición bilingüe*.
4. *Gabriel Arestiren Literatur Lanak (10 tomo)*.
5. "Miren eta Joaneren historiaren bukaera".
6. Sarasolak ez zuen orotasunik ikusi eta horregatik gehiago interesatu zen lehen mugimenduari.
7. Puntu horiek denak gure tesian *Imaginaire et poésie dans Maldan behera da G. Aresti*, tratatu ditugu.
8. Arestik *Infernua*-ren lehen kapitula itzuli zuen.
9. Ikus M. Eliaderen *Betiareko Itzultzearen mitoa*.
10. Lau ebangelisten enblemak hauxe ditugu: Joane (arranoa), Marko (leoia), Luka (zezena) eta Mateo (aingurua).
11. Ikus Hartsuaga in *Euskal mitologia konparatua*.
12. S. Vieme kritikariari kendu diogu terminologi hori.
13. Hortik aurrera eta Mirenen heriotza gertatu eta gero ere, Miren Joaneren ekintzen sustatzaile izanen dugu.
14. Gogora A. Ibarrolaren grabadoa "Gizonak asko sufritzen du" titulua duena (in *Euskal Harria*).
15. Ikus J. Juaristi in *Literatura vasca*, 118 or.
16. Ikus Jung-en obrak.
17. XV.mendeko, H. Burkmair-en grabado batean Babilonia Bestiaren gainean jarria dago.
18. Ikus N.Fry *Kodigo Nagusia-Biblia eta Literatura*.
19. in *Lau Quarteto*:
"Or say that the end precedes the beginning, /And the end and the beginning were always there/Before the beginning and after the end."
20. F. Nietzsche in *Horrela zioen Zarathustrak*.

